

POSITION PAPER GEMEENTEN WESTERKWARTIER, GRONINGEN, EEMSDDELTA, HET HOGELAND

TRANSITIE LANDELIJK GEBIED: WADDENKUST EN WIERDENLAND

1. Vooraf

De gemeenten Westerkwartier, Groningen, Eemsdelta en Het Hogeland maken samen onderdeel uit van het gebied 'Waddenkust en Wierdenland', een van de deelgebieden die is onderscheiden in het gebiedsproces Transitie Landelijk Gebied Groningen. De gemeenten kiezen ervoor in dit proces samen te werken. Als partners met als inzet te komen tot de beste oplossingen op de slimste plekken in en voor het hele gebied. Daarbij zijn we ons ervan bewust dat deze oplossingen uiteindelijk ruimtelijke consequenties hebben en juist dan en op de beoogde plekken impact zullen hebben op bestaande functies, ondernemers en inwoners.

We zien het belang van de gebiedsprocessen en het belang van gesprek. Ter voorbereiding op het gebiedsproces hebben we als gemeenten gezamenlijk verkend welke inbreng en verwachtingen wij hebben in dit gebiedsproces. We delen belangen, zorgen en wensen voor het landelijk gebied. Wij zien dat de provincie staat voor de normatieve doelstellingen die zijn verbonden aan het TLG op het vlak van:

1. Waterkwaliteit en – kwantiteit; onder andere biodiversiteit en uitspoeling van nutriënten;
2. Natuur; waaronder stikstofreductie en groenblauwe dooradering;
3. Klimaat; zoals methaanreductie en CO2-vastlegging.

Als gemeenten zetten we daar nadrukkelijk onze doelen en ambities uit het oogpunt van leefbaarheid en brede toekomstbestendigheid van het landelijk gebied naast. Wat wij doen, doen we voor onze inwoners en ondernemers. Onze agrariërs zijn beide. Onze doelen zijn dan ook breder. Niet zozeer normatief, wel kwalitatief. Wij staan voor een landelijk gebied dat voor al onze inwoners aantrekkelijk is en waar voor de agrariërs ook langdurig perspectief is om te ondernemen. We zien ook dat we allemaal, als hele samenleving, stappen moeten zetten om de gewenste transitie in het landelijk gebied en het perspectief voor de landbouw daarbinnen kansrijk te laten zijn.

In dit position paper gaan we in op onze doelen. We geven ook aan hoe we onze beleidsdoelen vertalen naar uitgangspunten en hoe we hopen dat het gebiedsproces van het TLG daar op kan anticiperen met de ontwikkeling van bouwstenen voor een toekomstbestendig landelijk gebied. We willen op deze manier transparant en inzichtelijk zijn in wat van ons mag worden verwacht. Daarom trekken we ook samen op.

2. Onze maatschappelijke doelen

Als gemeenten werken we aan brede maatschappelijke doelen. We zetten ons in voor een duurzame voedselproductie, een sterke verbinding tussen stad, dorpen en ommeland en een omgeving waarin mens, dier, plant en aarde met elkaar in balans zijn. Onze inzet in het TLG-proces is gericht op het zoeken naar kansen en oplossingen die bijdragen aan onze

maatschappelijke doelen voor het landelijk gebied. Dan gaat het in het bijzonder om het volgende.

DOEL 1. Gezonde en duurzame voedselproductie met ondernemersperspectief

Voor ons staat voorop dat we zorgen voor een gezonde en duurzame voedselproductie in het landelijk gebied samen met onze agrariërs. Nu en straks! Hoewel er een natuurlijk verloop is in het aantal agrariërs, is het voor ons geen uitgangspunt dat het aantal agrariërs moet afnemen. Wij waarderen juist de vele familiebedrijven die geworteld zijn in onze samenleving en willen bedrijven behouden die dat willen en kunnen. Schaalvergroting is geen doel op zich, zicht op een passend verdienmodel wel. Een duurzame voedselproductie betekent voor ons dat de landbouw langdurig vooruit kan, belangrijk is en blijft. De investeringen die gedaan (moeten) worden, moeten ook een duurzaam rendement opleveren en daarmee een haalbaar verdienmodel op een manier die past bij de ondernemer en bij de omgeving. Dat het perspectief per agrariër zal verschillen, realiseren we ons terdege.

Wij willen dat onze inwoners in een omgeving leven met schone lucht, een schone bodem en schoon (drink)water. Dat vraagt vele stappen op vele terreinen, ook buiten dit gebiedsproces.

In het landelijk gebied betekent het onder andere dat we toe groeien naar een landbouw die minimaal effect heeft op mens en milieu. Het vraagt dat de landbouw zo veel mogelijk haar kringlopen sluit en komt tot zo weinig mogelijk afwenteling van milieuhinder op andere plekken en andere generaties; dus zo veel als mogelijk energieneutraal en grondstoffenneutraal.

DOEL 2. Eigen identiteit

Het landschap bindt ons, onze inwoners. Het landschap maakt vaak dat mensen zich thuis voelen. Mensen hechten aan de ruimte, de weidsheid, de borgen of bijzondere plekjes dichtbij huis. Ons wierdenlandschap en de Waddenkust zijn belangrijke dragers van de Groninger identiteit. Middag-Humsterland is een nationaal landschap, de wadden zelfs UNESCO-Werelderfgoed. Daarom staat ons landschap voorop in alles wat we doen.

Het landschap is niet statisch. En ook naar de toekomst toe mag ons landschap meegroeien met de ontwikkelingen in het landelijk gebied. Maar wel op een manier die recht doet aan onze landschappelijke en cultuurhistorische waarden. We beschermen wat we van waarde vinden, nieuwe ontwikkelingen zien we als een kans om de identiteit van het wadden- en wierdenland te verrijken.

DOEL 3. Droge voeten en voldoende water

Klimaatverandering vraagt van ons dat we anders moeten kijken naar de inrichting van ons land. We moeten omgaan met de zeespiegelstijging en met perioden van veel neerslag of juist lange tijden van droogte. Water vasthouden en bergen is een belangrijke opgave.

Daarnaast staat de vanzelfsprekende beschikbaarheid van IJsselmeerwater (waar ons deelgebied in grote mate van afhankelijk is) staat onder druk. We moeten minder afhankelijk worden van het IJsselmeer en meer zelf in onze zoetwatervoorraad voorzien.

Met het principe 'water en bodem' sturend geeft het Rijk daar al een eerste invulling aan.

Voor ons is belangrijk dat iedereen droge voeten houdt. Dat vraagt aanpassingen aan ons watersysteem en aan onze waterkeringen en daar moet de ruimte voor zijn.

We willen ook dat er voldoende zoet water beschikbaar is in tijden van droogte; voor ons drinkwater en voor onze gewassen. Ook dat vraagt ruimte in ons watersysteem om zoet water langer vast te houden en te bergen.

Voor nieuwe ontwikkelingen betekent het van onze kant op voorhand een kritische blik of en hoe plannen aansluiten op ons bodem- en watersysteem en voor zover dat aan de orde is, of ze van invloed zijn op de zoetwaterbeschikbaarheid. In het TLG-proces zoeken we naar de kansen en oplossingen die het watersysteem meer toekomstbestendig maken.

DOEL 4. Sterke natuurlijke ecosystemen

De hoeveelheid soorten planten en dieren is sterk afgenomen. Juist een rijke flora en fauna is van belang voor een gezonde woon- en leefomgeving. Het zorgt voor schone lucht, schoon water en een goede bodemkwaliteit. Sterke ecosystemen maken ons weerbaar en stellen ons in staat mee te bewegen met het veranderende klimaat. Het betekent concreet dat we een grotere soortenrijkdom nodig hebben en/of grotere populaties van soorten die onder druk staan. En dat vraagt extra ruimte. Het is ook een van de belangrijkste opgaven om onze KRW-doelen te halen. Ons belang is dat met de ontwikkelingen in het landelijk gebied ook onze ecosystemen worden versterkt, op een gebiedseigen manier. De beoogde groenblauwe dooradering is daarvan een goed voorbeeld.

DOEL 5. Landelijk gebied leefbaar en beter toegankelijk voor iedereen

Ons landelijk gebied wordt steeds belangrijker als plek voor recreatie en ontspanning. In een stad die verdicht en met dorpen die inbreiden wordt juist het buitengebied steeds vaker de plek voor een ommetje, fietstocht of picknick. Tegelijkertijd staat een toenemende recreatieve druk vaak op gespannen voet met het agrarische landgebruik dat aan hoge eisen moet voldoen. Zo vergroten weggegooid afval of uitwerpselen van honden de kans op ziekten en ongemakken bij vee. Grote landbouwvoertuigen hebben ruimte nodig op wegen in dorpen en het landelijk gebied die daar niet op zijn berekend, zeker niet als daar ook volop wordt gefietst en gewandeld.

Het vraagt geven en nemen en vooral begrip voor elkaar. De ogenschijnlijke tegenstelling hoeft niet te bestaan als we beter weten van elkaar wat belangrijk is (en waarom) en daar ook begrip voor hebben. Dat ging vroeger veel gemakkelijker, want veel mensen werkten op het platteland. Nu is het landelijk gebied vooral het eigendom van een relatief klein aantal grondeigenaren.

Juist daarom is het extra belangrijk om het landelijk gebied weer veel meer onderdeel te laten worden van de leefomgeving van al onze inwoners. Door er te kunnen wonen, zorgen, werken of recreëren. Het landelijk gebied is de plek waar ontmoeting meer vorm kan krijgen. Gedeeld gebruik van het landelijk gebied zorgt voor meer begrip, meer samenwerking en gesprek. Ondanks soms verschillende of tegengestelde belangen. Juist het stimuleren van gesprek en ontmoeting maakt verbinding en saamhorigheid mogelijk. Niet voor niets zetten we ook in de dorpen in op voorzieningen die ontmoeting mogelijk maken.

Wij willen dat de recreatieve kansen die het landelijk gebied ons biedt, worden benut waar dat kan en voor de hand liggend is. Een zonering van recreatief drukke en rustige plekken, zoals we dat ook in natuurgebieden kennen, zou een denklijn kunnen zijn.

In de directe omgeving van de dorpen en de steden vinden we het in ieder geval belangrijk dat inwoners gemakkelijk “naar buiten” kunnen, in een groene omgeving kunnen sporten of bewegen, dient vele doelen, met de (geestelijke en lichamelijke) gezondheid van onze inwoners voorop. Daarbij hebben we voortdurend aandacht voor de veiligheid van onze wegen waar (meer) recreanten en landbouwverkeer in veel gevallen samen gebruik van maken.

3. Onze uitgangspunten

In ons beleid werken we toe naar deze maatschappelijke doelen. Dat doen we langs verschillende lijnen. We delen de belangrijkste en geven daarbij ook aan welke randvoorwaarden deze beleidsmatige uitgangspunten stellen aan het gebiedsproces TLG.

Versterken van de waarde van landschap en leefbaarheid (doel 2, 4 en 5).

Wij zien de ontwikkelingen in het landelijk gebied als een nieuwe stap in de ontwikkeling van ons landschap. Een stap die nieuwe waarden toevoegt en oude waarden respecteert en versterkt. Veel kan, maar het moet zorgvuldig, met oog voor de kwaliteiten van ons landschap. Belangrijk is dat we de waarden laten zien, delen en beleefbaar maken waar dat nu nog minder het geval is. Begrip voor de waarden is van het grootste belang om draagvlak te houden en te krijgen van de inwoners en ondernemers voor alle veranderingen waar het landelijk gebied voor staat.

Randvoorwaarden:

- Landschappelijke en cultuurhistorische waarden in beeld;
- Beleefbaarheid van het landschap versterken door verbeterde verbindingen en uitdragen en ontwikkelen van nieuwe ‘parels’.

Werken aan lokale ketens van productie en verkoop (doelen 1,2 en 5)

Het dichterbij elkaar brengen van de landbouw en de inwoners biedt veel kansen. Het versterkt wederzijds begrip en het brengt consument en producent dicht bij elkaar. Oogst en verkoop liggen in elkaars verlengde. Zeker in de omgeving van Stad Groningen zien we veel

mogelijkheden om hier op in te zetten en zijn er al veel initiatieven op dat vlak, zoals de Groene Winkelkar, de Streekboer en diverse boerderijwinkels.

Daarnaast willen we inwoners de kans bieden om vaker zelf (mee) te werken aan het verbouwen van voedsel; in moestuinen, voedseltuinen, voedselbossen of coöperatief zoals bij de Herenboeren, waar een groot collectief van huishoudens eigenaar is van een boerderij met meerdere boeren die als bedrijfsleider in dienst zijn. Door de recreatieve toegankelijkheid van het gebied te vergroten wordt het leggen van deze verbindingen en ketens gemakkelijker.

Randvoorwaarden:

- Ruimte voor voedseltuinen, moestuinen, voedselbossen;
- Goede recreatieve verbindingen tussen lokale plekken van verkoop en teelt en de omliggende dorpen en steden.
- Mogelijkheden onderzoeken voor het professionaliseren van de lokale korte ketens, zodat het zo efficiënt mogelijk wordt voor boer en consument (inspanning minimaal, rendement maximaal).

Ondersteunen kringlooplandbouw (doel 1 en 3)

De inzet van kringlooplandbouw is het benutten van lokale, dierlijke mest in plaats van kunstmest. Dierlijke mest draagt in de goede samenstelling en hoeveelheden bij aan een verbetering van de bodemkwaliteit en het bodemleven. Kringlooplandbouw is een eigentijdse vorm van landbouw die is gebaseerd op het vroegere gemengde bedrijf. Kennis, nieuwe technieken en goede voorbeelden kunnen een aanjager zijn voor de kringlooplandbouw. Wij zien zeker in dit deelgebied kansen om deze kringlooplandbouw verder te brengen. In dit deelgebied zijn zowel de akkerbouw als de melkveehouderij goed vertegenwoordigd. Ook zijn er in het gebied diverse bedrijven die een rol kunnen spelen in deze kringlooplandbouw. In veel gevallen nemen agrariërs al zelf initiatief. Als gemeenten willen die initiatieven ondersteunen en kunnen we meedenken bij het verkorten van vervoersstromen en het meer lokaal maken van kringlopen. Het gebiedsproces kan een goede aanjager zijn voor pilots en experimenten en versterking van de lokale samenwerking tussen agrariërs.

Randvoorwaarden:

- Ruimte voor en concrete plannen van lokale pilots voor kringlooplandbouw;
- Delen van goede voorbeelden (uit het gebied of van elders).

Ondersteunen duurzame vernieuwing melkveehouderij (doel 1 en 4)

In onze gemeenten zijn vele melkveehouderijen. Passende veranderingen in hun bedrijfsvoering zijn naar verwachting kansrijke stappen voor een toekomstbestendiger en duurzamer landelijk gebied. Voor elke agrariër zullen deze stappen anders zijn, het TLG kan de bouwstenen voor deze keuzes aanreiken. Soms zijn het maatregelen gericht op verbetering in de bestaande

bedrijfsvoering, soms zijn ook structuurmaatregelen nodig. Als gemeenten ondersteunen we deze vernieuwingsstappen door mee te denken en ruimte te geven op en rond het erf om die veranderingen, die vaak multifunctioneel zijn, goed vorm te geven. Ook als een groter bouwblok noodzakelijk is om tot een landschappelijk goed ingepast geheel van functies op het boerenerf te komen.

Randvoorwaarden:

- Gemeenschappelijk gedeelde bouwstenen voor verduurzaming van de melkveehouderij;
- Ruimte voor vergroting van agrarische bouwblokken als daar een meerwaarde op het vlak van natuur, klimaat en landschap tegenover staat.

Verkennen duurzame hoogtechnologische specialisaties in de akkerbouw (doel 1 en 4)

Nieuwe hoogtechnologische specialisaties met technieken als drones en plantherkenning maken het mogelijk om de landbouw veel preciezer te maken. Wieden kan gericht net als het toedienen van extra voeding of bestrijdingsmiddelen. Daarmee wordt de 'gangbare' landbouw aanzienlijk schoner met veel minder impact op de waterkwaliteit. Deze kennis- en kapitaalintensieve specialisatie is niet voor elk bedrijf geschikt, onder andere vanwege de hoge investeringskosten. In veel gevallen betekenen deze investeringen ook een opschaling van het agrarisch bedrijf. Landschappelijk gezien zijn er niet veel plekken waar deze opschaling goed vorm kan krijgen. Daarom verwachten we dat deze ontwikkeling vooral kansrijk is in de zeeleipolders langs de Waddenkust.

Randvoorwaarden:

- Ruimtelijke visie op duurzame, grootschalige(r) akkerbouw: streefbeelden ontwikkeling landschap.
- Ruimte voor vergroting van agrarische bouwblokken als daar een meerwaarde op het vlak van natuur, klimaat en landschap tegenover staat.

Verbeteren waterkwaliteit en -kwantiteit (doelen 1, 3 en 4)

Goed en voldoende zoet water is essentieel voor de toekomst. De waterkwaliteit moet op orde en we moeten zorgen voor voldoende beschikbaarheid van zoet water: voor ons drinkwater en om te beregenen in tijden van droogte. Daarbij willen we ook inzetten op het vergroten van de zoetwatervoorraad om voldoende tegendruk te kunnen bieden tegen de instroom van zout water zodat we de verzilting tegen kunnen gaan.

Randvoorwaarden:

- Inzicht in de wijze waarop we KRW-doelen behalen;
- Ruimte voor gebiedseigen waterberging;
- Tegengaan verzilting;
- Passende maatregelen voor het omgaan met maaiveldvaling.

Stimuleren van agrarisch natuurbeheer en natuurlijke dooradering (doelen 1, 2 en 3)

Het gaat niet goed met de biodiversiteit. We werken aan de doelstellingen uit het Klimaatakkoord om het areaal bos en natuur te vergroten op een gebiedseigen manier. Zo willen we bijdragen aan een diversiteit van leefgebieden voor planten en dieren in landelijk gebied en daarmee de biodiversiteit stimuleren. Waddenkust en Wierdenland is van oudsher een open landschap, waarbij landbouw de hoofdtoon voert. Dat zal zo blijven. Om onze doelstellingen te realiseren zetten wij in op een fijnmazige, groenblauwe dooradering in het gebied en meer areaal agrarisch natuurbeheer.

De historie van het gebied met de vele maren, sloten en vaarten biedt een goede landschappelijke aanleiding om de natuurlijke dooradering vorm te geven. Als deze dooradering kan uitgroeien tot met elkaar verbonden ecologische verbindingen ontstaat een gebiedsdekkende ecologische structuur die veel natuurlijke meerwaarde kan opleveren. Als gemeenten zijn we bereid om ook onze eigen gronden langs wegen, sloten en dijken in te zetten en natuurvriendelijk in te richten om tot de gewenste ecologische verbindingen te komen.

Gekoppeld aan de dooradering zijn grotere gebieden die natuurvriendelijk beheerd worden een belangrijke meerwaarde. Zoals dat nu bijvoorbeeld op plekken langs het Reitdiep al gebeurt. De belevingswaarde van deze gebieden voegt wat extra's toe aan ons landelijk gebied en maakt het gebied ook recreatief meer aantrekkelijk. Wij vinden het belangrijk dat dit agrarisch natuurbeheer voor boeren financieel gezien loont.

Randvoorwaarden:

- Ruimte voor groenblauwe dooradering op plekken die landschappelijk gezien meerwaarde bieden, bijvoorbeeld door het zichtbaar maken van de landschappelijke logica, historie of juist door passende, eigentijdse nieuwe toevoegingen;
- Inzicht in een passende financiering van agrariërs die maatschappelijke diensten leveren.

Multifunctioneel en divers gebruik van het landelijk gebied (doel 1 en 5)

De transitie naar een toekomstbestendige landbouw heeft gevolgen voor het verdienvermogen van de huidige agrariërs. We zien ook de druk op de agrarische sector, met een daling in bedrijfsopvolgingen en een toename in vrijgekomen agrarische bebouwing als gevolg.

Dat vraagt dat we breder kijken naar het gebruik van het landelijk gebied. Er moet ruimte zijn voor het ontwikkelen van andere teelten, die aansluiten bij de marktvraag of beter geschikt zijn voor de bodemomstandigheden, bijvoorbeeld op plekken waar verzilting een grotere rol gaat spelen. We zien goede kansen in de eiwittransitie. Ook zijn er mogelijkheden denkbaar waarbij teelten worden gecombineerd met andere functies als energie of water.

Op het erf moet ruimte zijn voor het ontwikkelen van andere (neven)functies en ruimte om aan te passen in het kader van dierenwelzijn. We willen maatwerk mogelijk kunnen maken en

ruimhartig toe kunnen staan als dat past binnen de landschappelijke kwaliteiten. Liever een groter bouwvlak dat ruimte laat aan een goede landschappelijke en natuurinclusieve inpassing, aan verduurzamingsmaatregelen en eventuele nevenfuncties, dan een te krap erf zonder toekomstbestendige kwaliteiten.

Tot slot moet er regelruimte zijn om nieuwe functies een plek te geven in vrijkomend agrarisch vastgoed. Leegstand van vrijgekomen agrarische bedrijven leidt tot verloedering en vergroot het risico op criminele activiteiten. Hergebruik is het beste behoud van de panden.

Randvoorwaarden:

- Ruimte voor nieuwe teelten gericht op de productie en consumptie van plantaardige eiwitten;
- Experimenten en/of voorbeelden voor het landschappelijk passend verbinden van landbouwfuncties aan andere functies in het landelijk gebied zoals voedselproductie en energietransitie of voedselproductie en waterberging.
- Ruimhartig toestaan hergebruik van vrijkomende panden of nevenfuncties in het landelijk gebied;
- Ruimte geven voor maatwerk bij bedrijven die moeten aanpassen aan de hedendaagse eisen voor dierenwelzijn;

4. Verwachtingen gebiedsproces TLG

Er gebeurt al veel in het landelijk gebied en veel gaat ook goed. Dat waarderen we enorm. We juichen het toe dat we in Groningen in gesprek zijn en blijven over het landelijk gebied, ondanks ogenschijnlijke verschillen van inzicht en veel onduidelijkheden. We willen dat voor de landbouw zicht komt op de kaders waarbinnen ze zich ontwikkelen richting een duurzame toekomst (PAS-melders, financiering). Als gemeenten ondersteunen we de oproep aan het Rijk om duidelijkheid te geven over de kaders waarbinnen we naar oplossingen en denkrichtingen kunnen zoeken in het landelijk gebied. Door voortgang te houden in het gesprek, kunnen we ook onze zorgen, vragen en ideeën blijven agenderen bij het Rijk.

Het TLG-proces richt zich, terecht, nu vooral op de veranderingen in het landelijk gebied. Het proces is gebouwd op draagvlak vanuit de deelnemende partijen, in het bijzonder de landbouw. Wij zien ook de meervoudige ruimteclaims die landen in dit deelgebied, vanuit onder andere woningbouw, bedrijvigheid en energie. Het maakt duidelijk dat het TLG-proces geen eindbeeld kan opleveren, want een integratieslag van alle ontwikkelingen past niet in dit spoor.

Wij zien graag dat het proces bouwstenen oplevert voor iedere agrariër om keuzes te maken naar een meer duurzame manier van landgebruik en ondernemerschap. Daarmee krijgen ze beslisruimte op het perspectief wat bij ieder voor zich past. En bouwstenen voor andere partijen om in hun beheer en inrichting van gronden ook diezelfde meerwaarde voor natuur, klimaat en water te bereiken. Het gebiedsproces kan zo een aanjager zijn om samen met vele betrokkenen aan de slag te gaan met de eerste, kansrijke stappen.

De daadwerkelijke ruimtelijke puzzel zal door de overheden samen moeten worden gelegd. Het wegen van alle belangen, van economie tot landbouw, leefbaarheid en natuur, ligt dan op de juiste tafel(s). Daarbij verwachten we dat het perspectief voor het deelgebied 'Waddenkust en Wierdenland' integraal onderdeel is van het totale perspectief op het landelijk gebied van Groningen. Met andere woorden: uiteindelijk telt het totaal en verwachten we dat op de schaal van Groningen ook de meest passende en logische keuzes worden gemaakt. Wij rekenen erop dat de provincie daarin het voortouw neemt en voor de grote systeemopgaven het best passende voorstel doet. Daarbij denken we in het bijzonder aan keuzes over het watersysteem en aan het systeem van ecologische verbindingen.